

12. Lusak V., *Traditional values in the daily life of the Ukrainian peasantry*, available at: <http://www.history.univer.kharkov.ua/book/Lisak%20V..pdf> (ukr).
13. Pashchenko V. (2005), *The Orthodox Church in a totalitarian state: Ukraine 1946 - beginning of 1990*, Poltava, p. 631 (ukr).
14. Pashchenko V. (2002), *Greek Catholics in Ukraine from 40 years of the twentieth century to the present day*, Poltava, p. 615 (ukr).
15. Stotskiy Ya. (2003), *Ukrainian Greek Catholic Church and religious situation of Ternopil region (1946-1989)*, Ternopil, p. 432 (ukr).
16. Stotskiy Ya. (2008), *State and Religion in Western Ukraine: religious transformation in the context of public policy*, Kyiv, p. 510 (ukr).
17. Bondarchuk P., *Religious practices of Orthodox believers in Ukraine: features and trends*, available at: <http://www.history.org.ua/?hist=37> (ukr).
18. Puriaieva N. (2001), *Dictionary church ritual terminology*, Svichado, Lviv, p. 160 (ukr).
19. Poliuha L. (2008), *Full antonyms dictionary Ukrainian Language*, Dovira, Kyiv, p. 510 (ukr).
20. State Archive of Ternopil region, fond R-1833, opys 5, sprava 438 (ukr).
21. Central State Archive of Public Organizations of Ukraine, fond 1, opys 24, sprava 3533 (ukr).
22. State Archive of Lviv region, fond R-1332, opys 1, sprava 12 (ukr).
23. State Archive of Ternopil region, fond R-1833, opys 5, sprava 409 (ukr).
24. State Archive of Lviv region, fond R-1332, opys 1, sprava 28 (ukr).
25. State Archive of Lviv region, fond R-1332, opys 1, sprava 15 (ukr).
26. Central State Archive of Public Organizations of Ukraine, fond 1, opys 24, sprava 5028 (ukr).

© Шустак Іван

Надійшла до редакції 09.01.2014

УДК 94: 329. 15] (477. 82) "1988 - 1990"

ЧУРА ВАСИЛЬ,

кандидат історичних наук, доцент, викладач кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Львівської державної фінансової академії

ПОЛІТИЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКИХ ЗВЕРНЕНЬ У КОМПАРТІЙНІ ОРГАНИ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ 80-х рр. ХХ ст.

У статті висвітлено процес політизації громадських звернень у компартійні органи Західної України наприкінці 80-х рр. ХХ ст. на тлі глибокої соціально-економічної кризи в СРСР, що стала наслідком автократичного характеру її політичного підґрунтя й перманентно низького рівня матеріального становища громадян країни. Автор показує, що особливо вагомо зневіра в постулатах комуністичної доктрини виражалась у західних областях УРСР - регіоні з надзвичайно стійкою національною орієнтацією та глибокою державотворчою традицією. Стрімке розгортання національно-демократичного руху спричинило політизацію скарг патріотично налаштованих мешканців Західної України, котре свідчило про наростання визвольних прагнень антикомуністичного ґатунку, скерованих на відновлення державної самостійності України.

Ключові слова: листи; скарги; звернення; політизація; компартійна влада; вимоги; демократизація; політико-економічне становище; незалежність України.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Комуністичне всевладдя, яке панувало в СРСР упродовж усього періоду його існування, у другій половині 80-х рр. ХХ ст. закономірно поставило державу в рамки системної соціально-економічної кризи, ознаки якої проявлялися й раніше. З метою збереження владного статусу компартійне керівництво наважується на втілення "косметичного ремонту" політико-економічної системи країни, прагнучи номінально передати владу в руки радянських інституцій під пильним патронатом ЦК КПРС. Однак таке фальшування викликає гостре незадоволення громадян, яка прагнула поглиблення демократичних новацій. Особливо в Західній Україні - Галичині, Волині, Закарпатті та Буковині, де ослаблення комуністичного режиму стає поштовхом до швидкого наростання демократичного, а згодом і національно-

визвольного руху. У сучасному адміністративному поділі - це Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Волинська, Рівненська, Закарпатська та Чернівецька області, де національні пріоритети мали глибоке історичне коріння. Одним із яскравих демонстраторів розгортання антикомуністичних настроїв була обкомівська кореспонденція - листи, скарги, звернення громадян, скеровані на адресу компартійних органів краю.

Аналіз громадських звернень у компартійні органи Західної України до сьогодні ще не був об'єктом наукового вивчення. Однак уведення в науковий обіг його результатів дасть змогу глибше зрозуміти вектори розгортання беззбройної боротьби за відновлення незалежності України. Джерельною базою дослідження слугуватимуть неопубліковані архівні матеріали та сторінки періодичних видань того часу. Нижня хронологічна межа

наукової розвідки сягає 1988 р. й обумовлена проголошенням політреформи в СРСР на XIX Всесоюзній партконференції. Верхній рубіж означений 1990 р., який знаменує втрату КПРС монополії на політичну владу в Західній Україні.

Мета статті - проаналізувати процес політизації громадських звернень у компартійні органи Західної України наприкінці 80-х рр. XX ст.

Виклад основного матеріалу. Упродовж 1988 р. у Львівський обком партії надійшов 951 лист. З них 82,4% від громадян та 8,2% колективних. Сімдесят відсотків скарг стосувалися повільних темпів просування перебудови, а головню її соціально-економічного сегменту [1, арк. 60-63]. "В основному ріст звернень, - говорилося в інформації загального відділу обкому від 27 січня 1989 р., - відбувся щодо питань роботи промислових та комунальних підприємств. 347 з них було направлено в адресу XIX партконференції" [2, арк. 64-67]. Голова ревізійної комісії Івано-Франківського обкому К. Бойчук 17 січня 1989 р. повідомляв, що впродовж 1988 року на адресу обкому надійшло 746 листів. Вивчення характеру звернень засвідчувало: 60% нарікань порушували питання відсутності товарів повсякденного вжитку [3, арк. 17-19]. На адресу XIX партконференції надійшло 56 скарг, 10 із яких стосувалися недобросовісного виконання господарськими керівниками посадових обов'язків [4, арк. 12-13].

Однак звертали на себе увагу лист голови виконкому Марінопільської сільської ради Галицького райкому В. Головача, котрого було виключено з партії за проведення похорону батька за християнським звичаєм, та скарга викладача Бурштинського технікуму енергетики П. Марусика, переслідуваного працівниками місцевого райкому за поїздку до Канади [5, арк. 24-49].

До партійної мережі Тернопільської області надійшло 430 письмових скарг [6, арк. 1]. Значна частина торкалася сваволі місцевих господарських чиновників та невиконання ними рішень XXVII з'їзду КПРС і КПУ [7, арк. 66-68]. Відтак, 45 листів було скеровано на адресу XIX партконференції, 34 з них демонстрували скептицизм жителів області щодо виконання програми "Житло - 2000" [8, арк. 125]. Проте показовою була апеляція начальника Гусятинського райвідділу УВС І. Ваверчака, який, придбавши автомобіль у громадянина, що отримав його у спадок із капіталістичної країни, був виключений із партії і змушений вийти на пенсію. Не менш інформативним є оскарження колишнього директора Хоростківського комбикормового заводу Гусятинського району І. Фостика, який втратив партійність та посаду внаслідок відхилення від проекту будівництва власного житла [9, арк. 71-78].

Від жителів Волинської області на адресу обкому надійшов 531 лист, переважна більшість стосувалася житлової проблеми. Аналіз скарг показав, що мешканці в один голос заявляли про помітні розходження між партійними обіцянками та реальним станом справ. 56 повторних звернень було спрямовано в ЦК КПРС, 36 - у ЦК КПУ. Серед загальної кількості звернень у союзні та республіканські органи, зазначені факти в 47 випадках підтвердилися [10, арк. 22].

Не прикрашали дійсності й листи рівненських трудящих. За вказаний період на адресу обкому надійшло 635 звернень громадян, 42% із яких авторства мешканців обласного центру. 28% адресовано в союзні та республіканський ЦК. Скарги на незадовільне соціально-економічне становище становили 63,2%, а нарікання щодо уповільнення темпів демократизації суспільства в цілому та партії зокрема - 36,8% [11, арк. 43-45].

3 лютого 1989 р. завідувач загального відділу За-

карпатського обкому Р. Головата повідомляла, що минулоріч на обкомівську адресу надійшло 375 листів. Кількість скарг, що торкалися погіршення виробничої діяльності партійних органів зростає на 102 звернення. Дві третини звернень становили ремствування щодо невиконання житлових обіцянок [12, арк. 8-12]. Не будучи почутими, громадяни апелювали до XIX партконференції. У 84 зверненнях ішлося про стрімке погіршення матеріального становища трудівників області [13, арк. 62-64]. За даними голови ревкому І. Бурковського, від 25 грудня 1988 року в Чернівецький обком надійшло 233 скарги. Автор визнавав, що "дописувачі критично оцінюють роботу партійних органів на виробництві, виступаючи проти зростання безгосподарності та окомілювання" [14, арк. 46-49]. На адресу XIX партконференції скеровано 58 листів, 33 із яких порушували питання повільного оновлення господарського активу області [15, арк. 17].

Упродовж 1989 р. від львів'ян надійшло 842 звернення [16, арк. 9]. Дедалі помітнішою ставала політизація останніх. Окремі листи демонстрували антикомуністичні ознаки. Члени Бродівського осередку НРУ, В. Адамець, О. Швайка, Д. Чобіт 11 листопада інформували обком про громадську недовіру першому секретареві райкому Р. Данилюку за вказівку місцевим органам МВС та КДБ переслідувати лідерів національних організацій [17, арк. 45-49]. Член КПРС із 1944 р., львів'янин Н. Осадчий писав 8 грудня секретарю ЦК КПРС В. Медведєву про крах перебудови як чергового комуністичного експерименту [18, арк. 58-59]. В Івано-Франківський обком надійшла 721 скарга, розгляд змісту яких засвідчив: 65% мали політичне забарвлення [19, арк. 7-9]. 307 звернень демонстрували критику партійного апарату й засвідчували незадоволення виконанням перебудовних обіцянок, решта мала економічний характер. Кількість перших зростає на 17%, що свідчило про збільшення кількості скарг, зміст яких із соціальної площини переростав у політичну. Характерним був лист мешканців села Бережниця Верховинського району В. Юсипчука, В. Словак, В. Процюка (7 підписів), лейтмотивом якого стала зневіра громадян у перевагах радянського способу життя, зумовлена стрімким падінням матеріального становища [20, арк. 2-6]. Жителі села Княжолука Долинського району М. Васишин, М. Іванів, І. Голуб (14 підписів) повідомляли, що в разі невідкриття місцевої церкви УГКЦ вони не підуть на вибори [21, арк. 1-4]. 24 вчителі Долинської школи-інтернату попереджали секретаря ЦК КПУ Ю. Єльченка: "Якщо партія заборонить створення НРУ, то народ проголосить його самостійно" [22, арк. 9-12].

На адресу Тернопільського обкому надійшло 668 листів. Інформація ревізійної комісії стверджувала, що більшість скарг перейшли з економічної в політичну площину, позаяк були пов'язані з порушеннями статутних партійних вимог [23, арк. 90]. 106 нарікань скеровано на адресу радянських інституцій. Показово те, що кількість останніх зростала й у порівнянні з 1988 роком збільшилася значно [24, арк. 64]. 4 січня 1989 р. обласна газета "Більше життя" започаткувала рубрику "Твоя позиція в перебудові, комуністе", де запрошувала читачів поділитися думками щодо причин гальмування реформ. За тиждень до редакції надійшло 30 листів, переважна більшість із яких гостро критикувала компартійну верхівку. Характерними були листи на зразок скарги секретаря парткому колгоспу "Іскра" Тернопільського району В. Хамуляка на те, що інструктори райкому ведуть себе як ревізори, а не організатори. Директор Кременецького побутокмбінату Н. Чечуріна, тракторист колгоспу імені Мічуріна Бережанського району

Я. Фанга, бригадир колгоспу імені XXV з'їзду КПРС Збарзького району З. Мусій висловлювали претензії до московського та київського парткерівництва, політико-економічні ініціативи яких видавалися необґрунтованими [25, арк. 17].

До Волинського обкому надійшло 765 письмових звернень. Кожне п'яте було скеровано в ЦК КПРС і КПУ. Продовжувала збільшуватися політизація листів. Усвідомивши, що падіння добробуту є наслідком недостатньої глибини реформ, жителі направляли вістря скарг у бік компартапарату. 135 листів вимагали поглиблення гласності й демократії, 112 заяв висловлювали невдоволення курсом перебудови, 23 критикували роботу партійних органів [26, арк. 2-11].

На адресу Рівненського обкому надійшло 814 листів. У 105-ти зверненнях лунала критика партійного апарату, 321 послання демонструвало незадоволення ходом перебудови, решта носила характер соціально-економічних вимог. Цікаво те, що кількість перших зросла на 11%, що вказувало на посилення політизації скарг [27, арк. 71-72]. Її прикладом слугує лист в ЦК КПУ жительки села Стара Носовиця Дубнівського району, вдови ветерана війни А. Пасічник, яка після чотирьох років марних прохань ремонту житла зробила висновок: партійна влада втратила колишню силу. Аналогічні переконання сформувалися в учасника війни мешканця Дубровиці Ф. Вирви, який роками не міг добитися документів на володіння власним будинком [28, арк. 19-20].

У Закарпатський обком надійшло 445 листів, із них 14% колективних. 62% скарг мали економічний характер, 38% - політичний. 90% їхнього змісту торкалися незадовільної діяльності партпарату внаслідок бюрократичного ставлення чиновників до потреб населення. 19% листів віддзеркалювали незадоволення громадськості проведенням виборів до Верховної Ради СРСР [29, арк. 13-19]. Характер звернень розкривала рубрика "Листи про перебудову" в газеті Перечинського РК "Радянське село". Публікація із промовистою назвою "Гляньте людям в очі" висловлювала нерозуміння доцільності новачок, які спричиняли погіршення матеріального становища [30]. Характерним було нарікання, подане на сторінках газети "Вогні комунізму" Ужгородського РК. Секретар парторганізації радгоспу імені Фрунзе Р. Фатула відзначала, що партійне начальство не звертає уваги на побажання пересічних жителів району [31].

До Чернівецького обкому надійшло 759 листів: 280 колективних, 137 повторних. У 197 вказувалося на недоліки в роботі партійних органів [32, арк. 8]. Як свідчить аналіз листів, жителів Буковини найбільш турбувало те, що з 2106 наказів депутатам минулих виборів виконано лише на 60%. "За бортом" компартійної уваги залишилися житлова, медична, комунальна та інші проблеми [33, арк. 14]. Переростання виробничих скарг у політичні заяви найкраще висвітлювали листи очільників тих установ, існування яких уможливила перебудова. Це Г. Малий - керівник орендного підприємства колгоспу імені Котовського Хотинського району, С. Станицька - орендар колгоспу "Радянська Україна" Глибоцького району, С. Насташук - керівник сімейного аграрного колективу радгоспу імені 1 Травня Застанівського району. Лейтмотивом їхніх звернень були вже не скарги, а радше погрози в бік компартверхівки. Вони заявляли, що в разі неуваги партійного начальства згорнуть виробництво, не будуть виготовляти продукцію для Москви й Києва та не мають наміру утворювати партійні осередки на власних підприємствах [34, арк. 3-28].

У 1990 р. політизація скарг жителів Західної України на адресу компартійних органів завершується оста-

точно. Обком уже не вирішував соціально-економічних питань, а тому пересічні мешканці Львівщини втратили до нього інтерес. Дійшло до того, що партпарат перестає вести ретельний облік кореспонденції. Авторський підрахунок показав: упродовж зазначеного року на адресу компартійної влади надійшло 122 листи, що на 80% менше, ніж минулоріч. Лише 7% із них мали економічний характер [35, арк. 1-139]. Відтепер це глибоко політизовані вимоги або звинувачення національно налаштованого електорату. Такими думками пронизане послання 107 партійців, датоване 24 січня 1990 р. Автори пророкували крах компартійної влади як мильної бульбашки [36, арк. 41-44]. Ветеран КПРС із 1943 р. Н. Єрохін 21 червня звинувачував М. Горбачова в цілеспрямованих діях, скерованих на руйнування СРСР [37, арк. 53-54]. Комуніст із двадцятип'ятирічним стажем З. Музичак 5 жовтня пропонував розділити КПРС на декілька марксистських партій [38, арк. 62-63]. Переважаюча кількість листів демонструвала відмирання комуністичної доктрини. Наприклад, житель Мостиська П. Боднар 29 листопада писав редактору "Правди": "Вас народ ненавидить за варварські знущання протягом 70-и років. Саморозпустіться! Згиньте з наших очей! Награбоване майно добровільно віддайте народу!" [39, арк. 203].

3 листопада 1990 р. керівник ревізійної комісії Івано-Франківського обкому доповідав, що кількість громадських звернень у компартійні установи змаліла: в обком більш як удвічі, райкоми та міськкоми - утричі. По допомогу до компартапарату звернулося 435 громадян, із них 327 - в усній формі. Звертало на себе увагу те, що більшість усних прохачів, а саме 201, були прийняті особисто першим секретарем, чого раніше не траплялося. У ЦК КПРС та КПУ надіслано 121 звернення, що на 63% менше, ніж минулоріч. "Зміст і характер партійної пошти, - ішлося в доповідній записці голови ревізійної комісії, - свідчить про наростаючу політичну активність суспільства" [40, арк. 38]. Цю активність наочно ілюстрував колективний лист (44 підписи) вчителів Івано-Франківської СШ № 4. Вони попереджали обком, що спроби партпарату відновити комуністичний лад у Прикарпатті приречені на фіаско. А на самих партійних лідерів чекає в'язниця [41, арк. 57]. Комуністка із тридцятирічним стажем, жителька Косова К. Грабовецька у листі до М. Горбачова говорила: "Минуло п'ять років - а все гірше й гірше. Політичну ситуацію стабілізувати вже не вдається - чудес не буває" [42, арк. 22].

Як свідчила обкомівська довідка "Про роботу з листами трудящих" від 26 листопада 1990 р., на адресу партійних органів Тернопільщини надійшло 195 звернень, що на 56% менше, ніж минулого року. 26 адресовано в ЦК КПРС, 56 - у ЦК КПУ, решта - місцевим партійним установам. 177 мали політичне вмотивування, позаяк містили скарги на неякісну роботу партійних працівників з вимогою їх звільнення. 87 відвідувачів було прийнято секретарями обкому, що на 71% менше, ніж минулоріч. В основному розмови точилися довкола ідеологічної роботи партійних установ, яка явно не влаштувала візитерів [43, арк. 19-23]. Наприклад, житель села Задарів Монастирського району С. Кінаш, С. Бабій, Г. Слобода, Г. Батіг та М. Пулик вимагали в райкому виходу КПУ зі складу КПРС [44]. Покидаючи партійні ряди, член КПРС із 1962 р. О. Бугай говорив: "Я вірив у справедливу мету побудови комунізму. А виявилось, що партійна банда знищила мільйони українців заради утвердження деспотичної влади" [45].

До Волинського обкому надійшло 220 листів, і стільки ж громадян побували на прийомі. Доказом наростаючої політизації звернень слугує колективний лист жи-

телів села Шистів Володимир-Волинського району, які запитували: що це за партія, котра довела до зубожіння тих, хто за неї воював? Мешканець Ковеля Р. Масюк стверджував, що йому не потрібна така влада, яка прирікає його дітей на виживання [46, арк. 57-58]. Цікаво, що протягом року потік відвідування громадянами райкомів зменшувався. Наприкінці року в Маневицькому, Ковельському, Рожищенському районах він знизився на 50%, у Горохівському, Луцькому, Локачинському - на 70%, у Турійському, Ратнівському, Любешівському - припинився взагалі [47, арк. 58-59]. Наростаючу політизацію волинської громадськості добре ілюструвала громадсько-політична преса. Незалежний часопис НРУ "Доля", демонструючи суспільні настрої волинян, зазначав: більшість жителів області від КПРС на краще не сподівається [48].

У Рівненський обком надійшло 432 листи, що на 20% менше за минулорічні показники. Прийом громадян працівниками відділів обкому зменшився на 50% [49, арк. 3-7]. Показовим було те, що кількість звернень до народних депутатів усіх рівнів зросла на 37% (на 19,2% - усних, 25,3% - письмових). Кожен третій лист виражав незгоду з політикою партії, яка гальмувала економічні реформи, а тепер гальмує політичні [50, арк. 43-44].

Голова ревізійної комісії Закарпатського обкому стверджував, що на адресу парторганів за п'ять місяців надійшло 350 листів та 453 усні заяви. Це на 33% менше, аніж минулоріч. "Характерною ознакою політизації суспільства, - ішлося у звіті, - є різке збільшення кількості звернень із відгукми на заходи, що проводять партійні органи. Не бракує й персональних оцінок партійних керівників та вражень від роботи засобів масової інформації. У порівнянні з минулим роком їхня кількість збільшилася: про недоліки роботи парторганів у 2,4 раза, партійних керівників - у 1,5 раза" [51, арк. 41-42]. Розгляд листувань показав: частка соціально-економічних запитів змаліла до 40%, тоді як минулоріч вона становила 60%. Натомість рівнозначно збільшився сегмент політичних претензій [Там само]. Наприклад, багатолітній партієць із Мукачєво Є. Сабов пропонував ліквідувати міськом, який був непотрібен уже в момент його створення [52, арк. 128-129]. Керівний склад колгоспу "Дружба народів" Ужгородського району (З. Цурко, О. Яночко, М. Переста) пропонували публічно переобрати бюро обкому в повному складі [53, арк. 5-8]. До Чернівецького обкому надійшло 257 письмових запитів та 541 усне звернення. Це на 37% менше, аніж минулоріч. Значно збільшувалася чисельність політизованих листів, які подекуди межували з антикомунізмом. Наприклад, секретар парткому Чернівецької меблевої фабрики С. Мрачковський гостро критикував роботу ЦК КПУ, називаючи її антинаціональною [54, арк. 34]. Керівник комуністів ВО "Чернівцілегмаш" Г. Федоров закликав обком до саморозпуску [55, арк. 25-26]. Натомість зросла кількість скарг громадян у засобах масової інформації, що є ілюстрацією розгортання демократичних суспільних засад. Скажімо, якщо в 1989 р. газета "Радянська Буковина" розглянула 18,1 тис. заяв, то в 1990 р. - 20,3 тис. [56, арк. 49]. Вивчення їхнього змісту дозволило визначити причини стрімкої політизації звернень. Приміром, газета Кельменецького РК "Наддністрянська правда" описала День відкритого листа, що проводився в селах зазначеного району. Серед 17 запитів на адресу партійного начальства 11 - це вимоги розпуску первинних партійних осередків. За словами механізатора місцевого колгоспу В. Стратійчука, відтоді як перший секретар районного комітету КПУ В. Панасюк зайняв посаду голови районної ради, там запану-

вав такий самий безлад, як і в райкомі впродовж останніх років [57].

Висновок

Таким чином, аналіз обкомівської кореспонденції західних областей УРСР дав змогу стверджувати, що впродовж 1988-1990 рр. відбувається її стрімка політизація національно-державотворчого ґатунку, вмотивована швидким розгортанням антикомуністичного руху. Причому, якщо в 1988 р. вона мала характер соціально-економічних вимог, то від 1989-1990 рр. - нерідкісними стали заклики до зміни політичного устрою України у форматі руйнування комуністичного ладу і, як наслідок, відновлення її державної самостійності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Львівської області (далі - ДАЛО). - Ф. 3 (Львівський обком Компартії України). - Оп. 62. - Спр. 315.
2. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 315.
3. Державний архів Івано-Франківської області (далі - ДАІ-ФО). - Ф. 1. (Івано-Франківський обком Компартії України). - Оп. 1. - Спр. 5438.
4. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5367.
5. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5320.
6. Державний архів Тернопільської області (далі - ДАТО). - Ф. 1. (Тернопільський обком Компартії України). - Оп. 36. - Спр. 49.
7. ДАТО. - Ф. 1. - Оп. 36. - Спр. 52.
8. ДАТО. - Ф. 1. - Оп. 36. - Спр. 44.
9. ДАТО. - Ф. 1. - Оп. 36. - Спр. 15.
10. Державний архів Волинської області (далі - ДАВО). - Ф. 1. (Волинський обком Компартії України). - Оп. 25. - Спр. 18.
11. Державний архів Рівненської області (далі - ДАРО). - Ф. 400. (Ровенський обком Компартії України). - Оп. 136. - Спр. 40.
12. Державний архів Закарпатської області (далі - ДАЗО). - Ф. 1. (Закарпатський обком Компартії України). - Оп. 30. - Спр. 58.
13. ДАЗО. - Ф. 1. - Оп. 30. - Спр. 83.
14. Державний архів Чернівецької області (далі - ДАЧО). - Ф. 1. (Чернівецький обком Компартії України). - Оп. 60. - Спр. 1.
15. ДАЧО. - Ф. 1. - Оп. 60. - Спр. 78.
16. ДАЛО. - Ф. П-3. - Оп. 62. - Спр. 491.
17. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 558.
18. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 787.
19. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5485.
20. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5485.
21. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5487.
22. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5487.
23. ДАТО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 28.
24. ДАТО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 31.
25. ДАТО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 9.
26. ДАВО. - Ф. 1. - Оп. 26. - Спр. 21.
27. ДАРО. - Ф. 400. - Оп. 138. - Спр. 20.
28. ДАРО. - Ф. 400. - Оп. 138. - Спр. 1.
29. ДАЗО. - Ф. 1. - Оп. 33. - Спр. 68
30. Куц Ю. Гляньте людям очі / Ю. Куц // Радянське село. - 1989. - 10 жовтня.
31. Фатула Р. Чи завжди комуніст попереду? / Р. Фатула // Вогні комунізму. - 1989. - 24 червня.
32. ДАЧО. - Ф. 1. - Оп. 60. - Спр. 153.
33. ДАЧО. - Ф. 1. - Оп. 60. - Спр. 153.
34. ДАЧО. - Ф. 1. - Оп. 60. - Спр. 312.
35. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 791.
36. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 787.
37. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 787.
38. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 787.
39. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 787.
40. ДАЛО. - Ф. 3. - Оп. 62. - Спр. 787.
41. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5528.
42. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5575.
43. ДАІ-ФО. - Ф. 1. - Оп. 1. - Спр. 5580.

44. ДАТО. - Ф. 1. - Оп. 39. - Спр. 100.
 45. Вісті Придністров'я. - 1990. - 4 вересня.
 46. Бугай О. Хочемо вірити... / О. Бугай // Тернопіль вечірній. - 1990. - 3 червня.
 47. ДАВО. - Ф. 1. - Оп. 26. - Спр. 44.
 48. ДАВО. - Ф. 1. - Оп. 26. - Спр. 44.
 49. Демчук М. Хто винен? / М. Демчук // Доля. - 1990. - 1 серпня.

50. ДАРО. - Ф. 400. - Оп. 140. - Спр. 32а.
 51. ДАРО. - Ф. 400. - Оп. 140. - Спр. 32а.
 52. ДАЗО. - Ф. 1. - Оп. 34. - Спр. 1.
 53. ДАЗО. - Ф. 1. - Оп. 34. - Спр. 1.
 54. ДАЗО. - Ф. 1. - Оп. 34. - Спр. 6.
 55. ДАЧО. - Ф. 1. - Оп. 60. - Спр. 361.
 56. ДАЧО. - Ф. 1. - Оп. 60. - Спр. 361.
 57. Наддністрянська правда. - 1990. - 27 вересня.

Чура Василь,

кандидат исторических наук, доцент, преподаватель кафедры социальных и гуманитарных дисциплин Львовской государственной финансовой академии

ПОЛИТИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ ОБРАЩЕНИЙ В КОМПАРТИЙНЫЕ ОРГАНЫ ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ В КОНЦЕ 80-х гг. XX в.

В статье освещен процесс политизации обращений граждан в органы коммунистической партии на Западной Украине в конце 80-х гг. XX века на фоне социально-экономического кризиса в СССР, который стал следствием автократического характера ее политического базиса и permanently низкого уровня материального состояния граждан страны. Автор показывает, что особенно весомо разочарование в постулатах коммунистической доктрины выражалось в западных областях УССР - регионе с очень стойкой национальной ориентацией и глубокой государственной традицией. Стремительное разворачивание национально-демократического движения стало причиной политизации писем патриотически настроенных жителей Западной Украины и свидетельствовало о нарастании освободительных чаяний антикоммунистического образца, направленных на возобновление государственной независимости Украины.

Ключевые слова: письма; жалобы; обращения; политизация; компартийная власть; требования; политико-экономическое положение; независимость Украины.

Chura Vasyly,

*Ph.D. in History, Assistant Professor, lecturer in social sciences and humanities
Lviv State Academy of Finance*

THE POLITICIZATION OF PUBLIC APPEALS IN COMMUNIST PARTY BODIES IN WESTERN UKRAINE IN THE LATE 80s OF THE XX CENTURY

In the second half of the 80s of the twentieth century the biggest country in the world - the Soviet Union is covered by a deep social and economic crisis that resulted from the autocratic nature of its political agenda and permanently low level of financial standing of the country. This makes the communist leaders of the Soviet Union decide to implement political and economic reforms known as "perestroika". Simulating updates and trying to keep the pro-government monopoly Communist Party authorities causes public dissatisfaction, which, not least, is expressed in numerical regional Communist Party correspondence.

Particularly significant disappointment in the tenets of communist doctrine was expressed in the western regions of the USSR - the region of extremely stable national nation-oriented and deep tradition. The rapid deployment of the national democratic movement led to the politicization of complaints of patriotic inhabitants of Western Ukraine, which was indicative of the growth of anti-liberation aspirations of the brand, aimed at the restoration of state independence of Ukraine. Thus, letters sent to western regional Communist Party committees largely cease to carry social and economic nature, and turn to political pamphlets with the requirements of the destruction of the communist regime in Ukraine.

Key words: letters; complaints; appeals; politicization; Communist Party authorities; requirements; democratization; political and economic situation; independence of Ukraine.

REFERENCES

1. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 315 (ukr).
2. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 315 (ukr).
3. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5438 (ukr).
4. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5367 (ukr).
5. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5320 (ukr).
6. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 36, sprava 49 (ukr).
7. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 36, sprava 52 (ukr).
8. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 36, sprava 44 (ukr).
9. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 36, sprava 15 (ukr).
10. State Archives of Volyn region, fond 1, opys 25, sprava 18 (ukr).
11. State Archives of Rivne region, fond 400, opys 136, sprava 40 (ukr).
12. State Archives of Transcarpathian region, fond 1, opys 30, sprava 58 (ukr).
13. State Archives of Transcarpathian region, fond 1, opys 30, sprava 83 (ukr).
14. State Archives of Chernivtsi region, fond 1, opys 60, sprava 1 (ukr).
15. State Archives of Chernivtsi region, fond 1, opys 60, sprava 78 (ukr).
16. State Archive of Lviv region, fond 3. P-3, opys 62, sprava 491 (ukr).

17. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 558 (ukr).
18. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 787 (ukr).
19. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5485 (ukr).
20. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5485 (ukr).
21. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5487 (ukr).
22. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5487 (ukr).
23. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 1, sprava 28 (ukr).
24. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 1, sprava 31 (ukr).
25. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 36, sprava 9 (ukr).
26. State Archives of Volyn region, fond 1, opys 26, sprava 21 (ukr).
27. State Archives of Rivne region, fond 400, opys 138, sprava 20 (ukr).
28. State Archives of Rivne region, fond 400, opys 138, sprava 1 (ukr).
29. State Archives of Transcarpathian region, fond 1, opys 33, sprava 68 (ukr).
30. Kushch Yu. (1989), *Radianske selo*, October 10 (ukr).
31. Fatula R. (1989), *Vohni komunizmu*, June 24 (ukr).
32. State Archives of Chernivtsi region, fond 1, opys 60, sprava 153 (ukr).
33. State Archives of Chernivtsi region, fond 1, opys 60, sprava 153 (ukr).
34. State Archives of Chernivtsi region, fond 1, opys 60, sprava 312 (ukr).
35. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 791 (ukr).
36. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 787 (ukr).
37. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 787 (ukr).
38. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 787 (ukr).
39. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 787 (ukr).
40. State Archive of Lviv region, fond 3, opys 62, sprava 787(ukr).
41. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5528 (ukr).
42. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5575 (ukr).
43. State Archive of Ivano-Frankivsk region, fond 1, opys 1, sprava 5580 (ukr).
44. State Archives of the Ternopil region, fond 1, opys 39, sprava 100 (ukr).
45. *Visti Prydnistrovia* (1990), September 4 (ukr).
46. Buhai O. (1990), *Ternopil vechirni*, June 3 (ukr).
47. State Archives of Volyn region, fond 1, opys 26, sprava 44 (ukr).
48. State Archives of Volyn region, fond 1, opys 26, sprava 44 (ukr).
49. Demchuk M. (1990), *Dolia*, August 1 (ukr).
50. State Archives of Rivne region, fond 400, opys 140, sprava 32a (ukr).
51. State Archives of Rivne region, fond 400, opys 140, sprava 32a (ukr).
52. State Archives of Transcarpathian region, fond 1, opys 34, sprava 1 (ukr).
53. State Archives of Transcarpathian region, fond 1, opys 34, sprava 1 (ukr).
54. State Archives of Transcarpathian region, fond 1, opys 34, sprava 6 (ukr).
55. State Archives of Chernivtsi region, fond 1, opys 60, sprava 361 (ukr).
56. State Archives of Chernivtsi region, fond 1, opys 60, sprava 361 (ukr).
57. *Naddnistrianska pravda* (1990), September 27 (ukr).

© Чура Василь

Надійшла до редакції 13.01.2014

УДК 1:316.3

БАШМАНІВСЬКА ЯНА,

аспірант Житомирського державного університету імені Івана Франка

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРОБЛЕМИ САМОТНОСТІ ТА САМОГУБСТВА

У статті досліджено взаємозв'язок проблеми самотності та самогубства. Встановлено, що причиною виникнення самотності є втрата почуття єдності людини зі світом та нерозв'язність екзистенційних потреб людського буття. Визначено, що умовою подолання стану самотності й запобігання самогубству є формування почуття єдності людини зі світом.

Ключові слова: самотність; самогубство; індивід; відчуження; суспільство; єдність.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Проблема самогубства в усі часи існування людства була надзвичайно актуальною. Причиною цього явища постають насамперед різні кризові етапи в житті суспільства та людини, зокрема, такі: соціальна незахищеність, нездатність адаптуватися до соціальних умов, фрустрація, самотність тощо. Людина, не витримуючи психологічного навантаження, часто вирішує піти із життя. У

сучасних динамічних умовах розвитку суспільства проблема самогубства особливо загострюється, оскільки людина відчуває себе самотньою, покинутою, незрозумілою для інших та зайвою в цьому світі. Зазначені переживання посилюються зовнішньою соціальною нереалізованістю, тому розв'язанням зазначеної проблеми нерідко стає самогубство.

Вивченням причин виникнення самотності та са-